

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาษาไทยเป็นภาษาประจำชาติ เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารระหว่างคนไทยด้วยกัน ทำให้เกิดความสะดวกและมีความเข้าใจตรงกัน การมีภาษาใช้ร่วมกันระหว่างหมู่พวกทำให้เกิดพลังและความรู้สึกเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ภาษาไทยจึงแสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติไทย เป็นสิ่งที่ทำให้ความเป็นชาติดำรงอยู่ได้ และภาษายังเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่ง เพราะวัฒนธรรมต่าง ๆ จะยืนยงงอกงามอยู่ได้ก็ต้องอาศัยภาษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด การแสวงหาวิชาความรู้ การเรียนวิชาต่าง ๆ ล้วนต้องใช้ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญทั้งสิ้น ภาษาไทยจึงเป็นสาขาวิชาความรู้ที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับคนไทยทุกคน กาญจนานาคสกุล (2527: 77 - 81) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภาษาไทยว่า "... ภาษาเป็นวัฒนธรรม เป็นที่รวมความคิด ประสบการณ์ ความเชื่อ ฯลฯ ที่เป็นของเจ้าของภาษา ..." ในชีวิตประจำวันของคนไทยนั้น จะใช้ภาษาไทยในการติดต่อ สื่อสาร และประกอบธุรกิจกิจการงานต่าง ๆ ภาษาไทยจึงมีความสำคัญในการดำเนินชีวิตเป็นอย่างยิ่ง ทุกคนต้องใช้ภาษาในการดำเนินชีวิตประจำวัน ภาษาจึงเป็นของคู่ชีวิตมนุษย์ แทรกซึมอยู่ในกิจกรรมทุกชนิดของมนุษย์ เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ทุกแห่งทุกมุม ด้วยเหตุนี้ภาษาไทยจึงมีความสำคัญต่อคนไทยและสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง การใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมกับโอกาสและกาลเทศะ จะช่วยพัฒนาสังคมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุที่ภาษาไทยมีความสำคัญและทรงคุณค่าอันนับการดังกล่าว เราจึงควรเอาใจใส่ปรับปรุงการใช้ภาษาไทยให้สมคุณค่าที่สุด กระบวนการเรียนการสอนภาษาไทยที่ถูกต้อง เหมาะสม จะทำให้ภาษาไทยพัฒนาขึ้นอย่างถูกต้อง หากต้องการปรับปรุงการศึกษาให้มีความหมายแก่ชีวิต เราก็ต้องเร่งรีบปรับปรุงการสอนภาษาไทยโดยเร็วที่สุด เพราะภาษาเป็นชีวิตของชาติ เป็นศูนย์รวมความคิดของชาติ และภาษาเป็นวิถีทางที่จะนำไปสู่การพัฒนาบุคลิกภาพเกือบทุกด้าน

กระทรวงศึกษาธิการเองก็ได้ตระหนักถึงความสำคัญของวิชาภาษาไทย จึงกำหนดให้วิชาภาษาไทย เป็นวิชาบังคับที่จะต้องให้นักเรียนเรียนทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีโครงสร้างประกอบด้วยกลุ่มภาษาซึ่งมีวิชาบังคับและวิชาเลือก โดยมีจุดประสงค์เน้นด้านทักษะที่สําคัญคือ ให้นักเรียนเกิดความเจริญงอกงามในการใช้ภาษา ทั้ง 4 ด้านคือ ฟัง พูด อ่าน เขียน

แม้ว่าการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยจะมีองค์ประกอบหลายประการ เช่น หลักสูตร เนื้อหาวิชา วิธีสอน และกิจกรรม เอกสาร วัสดุอุปกรณ์ กิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นต้น แต่ครูผู้สอนก็มีความสำคัญและเกี่ยวข้องโดยตรง ดังที่ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2523: 4) กล่าวว่า "... ความบกพร่องในการสอนภาษาไทยที่สำคัญที่สุดคือ การขาดความเอาใจใส่และความพยายามในอันที่จะค้นหาวิธีการสอนที่ได้ผล และการผลิตวัสดุอุปกรณ์ไม่ก้าวหน้า ซึ่งต้องถือเป็นความรับผิดชอบตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงรองลงมาจนถึงครูอาจารย์ที่ทำการสอนร่วมกัน..." ซึ่งสอดคล้องกับ สุจริต เพียรชอบ (2531: 19) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า "... การจัดกิจกรรมการสอนที่จะนำหลักสูตรวิชาภาษาไทยไปใช้ได้ผลดี ครูผู้สอนควรจะได้ใช้กลวิธีการสอนต่าง ๆ และจัดกิจกรรมแปลก ๆ ใหม่ ๆ หลายชนิด เพื่อให้การเรียนการสอนภาษาไทยสนุกสนาน มีชีวิตชีวนักเรียนรู้จักคิด และมีทักษะทางภาษาดี สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ ..."

แต่ในสภาพปัจจุบัน ครูภาษาไทยต้องประสบปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยหลายประการด้วยกัน ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้อาจเกิดจากผู้บริหาร นักเรียนและจากตัวครูผู้สอนเอง ดังที่ สุจริต เพียรชอบ และ สายใจ อินทร์พรชัย (2523: 6 - 7) กล่าวถึง ปัญหาการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นกับครูภาษาไทยไว้ 2 ด้าน คือ

1. ด้านทัศนคติ ครูภาษาไทยมีความรู้สึกว่าการเป็นครูภาษาไทยไม่มีความสำคัญ เพราะไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียน ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายในการสอน ครูภาษาไทยบางคนขาดทักษะในการใช้ภาษา เพราะไม่ได้รับการฝึกฝนเตรียมตัวอย่างถูกต้องในการสอน
2. ด้านการเรียนการสอน ครูภาษาไทยไม่เข้าใจหลักสูตรและเนื้อหา ไม่เปลี่ยนแปลงวิธีการสอน ขาดการใช้สื่อการสอนและการวัดผลอย่างสม่ำเสมอ ขาดประสบการณ์และความเข้าใจในการสอนแบบทักษะสัมพันธ์ ขาดตำราวิชาภาษาไทยที่จำเป็นต้องใช้ค้นคว้าเกี่ยวกับการสอน

ไพฑูรย์ ลินลารัตน์ (2525: 377 - 378) กล่าวถึงปัญหาของครูภาษาไทยโดยสรุปว่า ปัญหาที่สำคัญของครูผู้สอนภาษาไทยคือ ขาดความรู้ ขาดความกระตือรือร้น ขาดความตระหนักสำนึกในการดำเนินการสอนอย่างมีคุณภาพ และขาดกำลังใจ

จากผลการวิจัยของ สมศิริ ชัยศุภมวงคผลลาภ (2531: 121 - 122) พบว่า ครูภาษาไทยมีความต้องการพัฒนาสมรรถภาพด้านหลักสูตร ความรู้เสริมในเนื้อหาวิชาด้านการวางแผนการสอน วิธีการสอน การผลิตและการใช้สื่อการสอน การวัดและประเมินผล ด้านการพัฒนาบุคลิกภาพ เจตคติ อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าครูภาษาไทยมีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาสมรรถภาพการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยอยู่ในระดับมาก

จากสภาพการณ์ดังกล่าว บุคคลที่พอจะช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้ครูได้บ้างก็คือ ศึกษานิเทศก์ แต่ในปัจจุบันการนิเทศการศึกษาโดยศึกษานิเทศก์ไม่สามารถกระทำได้อย่างทั่วถึง เนื่องจาก การขยายตัวในด้านจำนวนโรงเรียน และจำนวนครูภาษาไทย ประกอบกับจำนวนศึกษานิเทศก์มีไม่เพียงพอกับความต้องการของครู ครูจึงต้องชวนช่วยช่วยเหลือตัวเองมากขึ้นโดยแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ เพื่อให้ทันกับความก้าวหน้าทางวิชาการที่กำลังเจริญรุดหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง

แหล่งวิทยาการ แหล่งวัสดุอุปกรณ์จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการช่วยให้การเรียนการสอนวิชาภาษาไทยมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพราะจะช่วยให้ครูภาษาไทยได้ใช้เป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ ผู้มีประสบการณ์ด้านการเรียนการสอนภาษาไทยให้ข้อเสนอแนะว่า การเรียนการสอนภาษาไทยนั้น วัสดุอุปกรณ์ แหล่งวิทยาการ เป็นสิ่งสำคัญ สุจริต เพียรชอบ และ สายใจ อินทรมพรรย์ (2523: 41) ให้ข้อคิดว่า "... ครูภาษาไทยควรเป็นผู้รู้แหล่งวิทยาการดี ทั้งที่เป็นบุคคล (Human resources) สถาบัน (Institutional resources) และที่เป็นเอกสาร (Documental resources) และนำแหล่งวิทยาการเหล่านั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอน ..." แหล่งวิทยาการจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการเรียนการสอนมากขึ้น โดยใช้ชื่อต่าง ๆ กันออกไป เช่น "ศูนย์วิทยบริการ" "ศูนย์วิชาการ" "ศูนย์หลักสูตร" "ศูนย์ความรู้" "ศูนย์วัสดุอุปกรณ์การสอน" หรือ "ศูนย์พัฒนาการเรียนการสอน" เป็นต้น ซึ่ง วอเรน บี ฮิคส์ (Warren B. Hicks 1970: 4 - 5) ได้ให้ความเห็นว่า "การที่เรียกชื่อแตกต่างกันออกไปก็เพื่อเน้นให้เห็นหน้าที่ที่ต่างกัน" ศูนย์เหล่านี้จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นสถานที่สำหรับให้ครูได้มีโอกาสมา

แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด เห็นและประสบการณ์ในเรื่องที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนแบบใหม่ ๆ ตลอดจนให้บริการสื่อการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

แต่ในสภาพปัจจุบัน ครูผู้สอนวิชาภาษาไทยในระดับมัธยมศึกษา ยังไม่ได้ใช้แหล่งวิทยาการต่าง ๆ ดังกล่าวในการเสริมสมรรถภาพการเรียนการสอนเท่าที่ควร กรมสามัญศึกษา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยตรง จึงหาวิธีแก้ไขปรับปรุง โดยมีการวางแผนช่วยเหลือและพัฒนาการสอนของครู เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525 - 2529) และแผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530 - 2534) ซึ่งในแผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่ 5 ได้เน้นเรื่องการปรับปรุงคุณภาพ และการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพในทุกรูปแบบ ตั้งแต่การฝึกอบรม การสัมมนา ศึกษาต่อ ดูงาน และจัดให้มีการปฏิบัติงานในศูนย์วิชาการ โดยคณะกรรมการสามัญศึกษาจังหวัด ได้ร่วมกับคณะอนุกรรมการส่งเสริมคุณภาพการเรียนการสอนระดับจังหวัดจัดตั้งศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยนี้ตามแนวทางปฏิบัติการจัดตั้งศูนย์ศึกษา และค้นคว้าวิจัยให้เป็นหน่วยงานหนึ่งในโครงการ (แม่บท) ส่งเสริมคุณภาพการเรียนการสอน โดยมีจุดมุ่งหมายในการจัดกิจกรรมทางการศึกษา สื่อการสอน และการวัดผล การเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษา เป็นศูนย์กลางในการระดมสรรพกำลังส่งเสริมคุณภาพการเรียนการสอน โดยกองแผนงาน กรมสามัญศึกษา (2532: 37) ได้กำหนดหน้าที่ไว้ ดังนี้

1. เป็นศูนย์กลางของครูภาษาไทยในจังหวัดต่าง ๆ ให้มาพบปะปรึกษาหารือเพื่อแก้ปัญหา และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในเรื่อง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลักสูตร การใช้สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลวิชาภาษาไทย ตลอดจนปัญหาในการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย
2. เป็นศูนย์กลางในการจัดบริการและแลกเปลี่ยนสื่อการเรียนการสอน ตลอดจนพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพ เศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น
3. เป็นผู้นำในการนิเทศ พัฒนาครูอาจารย์ที่สอนวิชาภาษาไทยในระดับจังหวัดในการจัดอบรม ดูงานในเรื่องที่เป็นปัญหา และเป็นที่สนใจร่วมกันของครู ในหมวดวิชาภาษาไทย
4. เป็นศูนย์กลางในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการใช้หลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและอื่น ๆ เพื่อการพัฒนาหลักสูตร และการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ทั้งนี้ศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยควรมีบทบาทหน้าที่ในการสนับสนุนโรงเรียนให้ดำเนินงานจัดการเรียนการสอนให้มุ่งสู่ทิศทางการจัดการศึกษาของกรมสามัญศึกษา

เนื่องจากศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยได้เปิดให้บริการแก่ครูผู้สอนภาษาไทยมาเป็นเวลากว่า 3 ปีแล้ว โดยทางศูนย์ฯ ได้ให้บริการและจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยตลอดมา กรมสามัญศึกษาและผู้รับผิดชอบได้สิ้นค่าใช้จ่ายในการนี้ไปเป็นจำนวนมาก และยังมีโครงการที่จะเปิดศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยเพิ่มขึ้น เพื่อให้บริการอย่างทั่วถึงทุกจังหวัดภายในปี 2536 ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรที่จะศึกษาบทบาทของศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในการ เสริมสมรรถภาพการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษา โดยเลือกศึกษาในเขตภาคกลาง เนื่องจากผู้วิจัย เป็นครูสอนวิชาภาษาไทยอยู่ในภูมิภาคนี้ ประกอบกับยังไม่เคยมีผู้ใดทำการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้มาก่อน จึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่า ในสภาพปัจจุบันศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยมีบทบาทในการ เสริมสมรรถภาพการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ในด้านการส่งเสริมการใช้หลักสูตรให้เกิดสัมฤทธิ์ผล การจัดกิจกรรม เกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย การผลิตและให้บริการสื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย การนิเทศและพัฒนาบุคลากร ตลอดจนการจัดทำแผนปฏิบัติการและติดตามผลการปฏิบัติงานของศูนย์ตามความเป็นจริงมากน้อยเพียงใด ผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นแนวทางสำหรับผู้เกี่ยวข้องในการปรับปรุงการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยให้ เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ เพื่อ เป็นประโยชน์สำหรับครูในการใช้แหล่งวิทยาการนี้ ให้ เป็นประโยชน์และคุ้มค่ามากที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาบทบาทของศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในการ เสริมสมรรถภาพการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษาในภาคกลาง ในด้านการส่งเสริมการใช้หลักสูตรให้เกิดสัมฤทธิ์ผล การจัดกิจกรรม เกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย การผลิตและให้บริการสื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย การนิเทศและพัฒนาบุคลากร และการจัดทำแผนปฏิบัติการและติดตามผลการปฏิบัติงานของศูนย์ฯ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะจังหวัดในเขตภาคกลาง ซึ่งมีโรงเรียนซึ่งเป็นที่ตั้งศูนย์ฯ เปิดให้บริการอยู่รวม 11 จังหวัดคือ นครปฐม ปทุมธานี สมุทรปราการ สมุทรสาคร เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ลพบุรี อโยธยา อ่างทอง อุทัยธานี และกรุงเทพมหานคร

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท หมายถึง หน้าที่ของศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยตามแนวปฏิบัติในการดำเนินการของศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนวิชาสามัญ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

ศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย หมายถึง สถานที่ซึ่งกรมสามัญศึกษาจัดให้เป็นศูนย์รวบรวมข้อมูลทางวิชาการ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ตลอดจนให้บริการด้านการจัดอบรมครู การบริการสื่อการเรียนการสอน และจัดกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ

การเสริมสมรรถภาพการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย หมายถึง การสนับสนุนส่งเสริมครูผู้สอนภาษาไทยด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย

ภาคกลาง หมายถึง จังหวัดซึ่งเป็นที่ตั้งของศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ในเขตภาคกลาง แบ่งตามสภาพภูมิศาสตร์ รวมทั้งหมด 11 จังหวัดคือ นครปฐม ปทุมธานี สมุทรปราการ สมุทรสาคร เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ลพบุรี อโยธยา อ่างทอง อุทัยธานี และกรุงเทพมหานคร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางสำหรับผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ในเขตภาคกลาง และภาคอื่น ๆ ในการปรับปรุงแก้ไข พัฒนาบทบาทการดำเนินงานของศูนย์ฯ ให้ตรงกับความต้องการของครู เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยให้บรรลุเป้าประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์ฯ

2. เป็นแนวทางสำหรับกรมสามัญศึกษาในการจัดสรรงบประมาณสำหรับการดำเนินงานของศูนย์ฯ เพื่อให้ครูภาษาไทยได้ใช้ประโยชน์จากศูนย์ฯ ให้มากที่สุด
3. เป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในภาคอื่น ๆ ต่อไป